

**METODLAR KLASSIFIKATSIYASI. BOSHLANG‘ICH TA‘LIM TABIIY
FANLARI DARSLARIDA OG‘ZAKI VA KO‘RGAZMALI METODLAR.**

Andijon davlat Pedagogika instituti

Boshlang‘ich ta‘lim BT-203 guruh talabasi

Xojimamatova Diyora

Andijon davlat Pedagogika instituti PhD dotsent

Usmonova Xurshida Aybekovna

usmonovaxurshida34@gmail.com

+ 998 - 90-525-40-54

Annotatsiya: Mazkur maqolada ta‘lim metodlarining klassifikatsiyasi, ularning pedagogik jarayondagi o‘rni hamda boshlang‘ich ta‘lim tabiiy fanlar darslarida qo‘llaniladigan og‘zaki va ko‘rgazmali metodlarning mazmun-mohiyati yoritiladi. Ta‘lim metodlarini tasniflashning asosiy mezonlari, bilimlarni egallash jarayonidagi ahamiyati hamda o‘quvchilarning bilish faoliyatini rivojlantirishdagi roli tahlil qilinadi. Shuningdek, hikoya, suhbat, tushuntirish kabi og‘zaki metodlar hamda namoyish etish, kuzatish, illyustratsiya kabi ko‘rgazmali metodlarning boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida tabiiy-ilmiy tushunchalarni shakllantirishdagi ahamiyati misollar asosida ochib beriladi. Ushbu metodlardan samarali foydalanish o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma va malakalarini rivojlantirish, darslarning qiziqarli va samarali tashkil etilishiga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: ta‘lim metodi, metodlar klassifikatsiyasi, pedagogik texnologiya, og‘zaki metodlar, hikoya, suhbat, tushuntirish, ko‘rgazmali metodlar, kuzatish, namoyish etish, illyustratsiya, tabiiy fanlar, boshlang‘ich ta‘lim, bilish faoliyati, o‘quv jarayoni, ta‘lim samaradorligi, ko‘nikma va malaka.

Ta‘lim metodlari o‘qituvchi va o‘quvchilarning ta‘lim jarayonidagi hamkorlik faoliyati usullari bo‘lib, ular orqali bilim, ko‘nikma va malakalar egallanadi. Metodlar

ta'lim maqsadlariga erishishning eng muhim vositalaridan biri hisoblanadi. Pedagogika fanida metodlarni ma'lum belgilarga ko'ra guruhlariga ajratish metodlar klassifikatsiyasi deb ataladi.

Metodlar klassifikatsiyasi o'quv jarayonini samarali tashkil etish, o'quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga olish hamda ta'lim mazmunini to'liq o'zlashtirishga yordam beradi. Pedagogik adabiyotlarda ta'lim metodlari bilim manbaiga ko'ra og'zaki, ko'rgazmali va amaliy metodlarga bo'linadi. Shuningdek, o'quvchilarning bilish faoliyatiga ko'ra tushuntirish-illyustrativ, reproduktiv, muammoli ta'lim, qisman izlanish va tadqiqot metodlari ham ajratiladi.

Boshlang'ich ta'lim tabiiy fanlar darslarida metodlarni to'g'ri tanlash alohida ahamiyatga ega. Chunki kichik yoshdagi o'quvchilar atrof-muhit haqidagi bilimlarni ko'proq kuzatish, tinglash va ko'rish orqali egallaydilar. Shu sababli og'zaki va ko'rgazmali metodlar tabiiy fanlarni o'qitishda eng ko'p qo'llaniladigan metodlar hisoblanadi.

Og'zaki metodlar o'qituvchining nutqi orqali bilimlarni bayon qilish va o'quvchilarga yetkazishga asoslanadi. Bu metodlarga hikoya, suhbat, tushuntirish, ma'ruza va kitob bilan ishlash kiradi. Boshlang'ich sinflarda ma'ruza metodidan kam foydalaniladi, asosan hikoya, tushuntirish va suhbat metodlari qo'llaniladi.

Hikoya metodi o'qituvchining o'quv materialini izchil, qiziqarli va tushunarli tarzda bayon etishiga asoslanadi. Tabiiy fanlar darslarida hayvonlar, o'simliklar, tabiat hodisalari haqida hikoya qilish o'quvchilarning qiziqishini oshiradi. Masalan, "Suvning tabiatdagi aylanishi" mavzusini o'rganishda o'qituvchi suvning bug'lanishi, bulut hosil bo'lishi va yog'in sifatida yerga qaytishi haqida hikoya qilib beradi.

Tushuntirish metodi murakkab tushuncha va hodisalarning mohiyatini ochib berishga xizmat qiladi. Masalan, "Nima uchun fasllar almashinadi?" mavzusida Yerning Quyosh atrofida aylanishi va Yer o'qining qiyaligi tushuntiriladi. Bu metod orqali o'quvchilar sabab va oqibat munosabatlarini anglaydilar.

Suhbat metodi savol-javob asosida olib boriladi. Bu metod o'quvchilarning fikrlash faolligini oshiradi. Masalan, "O'simliklar nima uchun suvga muhtoj?" mavzusida o'qituvchi o'quvchilarga savollar beradi va ularning javoblari asosida yangi bilimlarni shakllantiradi. Suhbat davomida o'quvchilar mustaqil fikrlashga va o'z mulohazalarini bayon etishga o'rganadilar.

Ko'rgazmali metodlar o'quvchilarning sezgi organlari orqali bilimlarni egallashiga asoslanadi. Bu metodlar ayniqsa boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun muhimdir. Chunki ular ko'rgan narsalarini tezroq tushunadilar va uzoq vaqt eslab qoladilar.

Ko'rgazmali metodlarning asosiy turlariga kuzatish, namoyish etish va illyustratsiya kiradi.

- Kuzatish metodi tabiiy fanlarni o'qitishda eng samarali metodlardan biridir. O'quvchilar tabiat obyektlari va hodisalarini bevosita kuzatish orqali bilim oladilar. Masalan, bahor faslida daraxt kurtaklarining ochilishini, qushlarning qaytib kelishini yoki ob-havodagi o'zgarishlarni kuzatish topshirig'i beriladi. Kuzatish natijalari maxsus kundaliklarga yozib borilishi mumkin.
- Namoyish etish metodi turli predmetlar, modellar, tajribalar yoki texnik vositalarni ko'rsatish orqali amalga oshiriladi. Masalan, Yer sharining modeli yordamida Yerning o'z o'qi va Quyosh atrofida aylanishi tushuntiriladi. Yoki mikroskop yordamida piyoz po'stlog'i hujayralari ko'rsatiladi.
- Ilyustratsiya metodi rasmlar, jadvallar, xaritalar, slaydlar va videomateriallardan foydalanishni nazarda tutadi. Masalan, hayvonlarning yashash muhiti haqida gapirilganda ularning rasmlari yoki videolari namoyish qilinadi. Bu usul mavzuni yanada aniq va tushunarli qilishga yordam beradi.

Boshlang'ich ta'lim tabiiy fanlar darslarida og'zaki va ko'rgazmali metodlarni birgalikda qo'llash yuqori samaradorlik beradi. Masalan, o'qituvchi o'simlikning tuzilishini tushuntirar ekan, shu bilan birga haqiqiy o'simlik namunasi yoki uning rasmini ko'rsatadi. Natijada o'quvchilar mavzuni nafaqat eshitadilar, balki ko'radilar ham.

Ta'lim metodlarini to'g'ri tanlash va o'rinli qo'llash o'quvchilarning tabiiy-ilmiy savodxonligini rivojlantiradi, ularning tabiatga bo'lgan qiziqishini oshiradi hamda mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantiradi. Ayniqsa, boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun og'zaki va ko'rgazmali metodlarning uyg'unligi ta'limning samaradorligini ta'minlovchi muhim omil hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, metodlar klassifikatsiyasi ta'lim metodlarini tizimli ravishda o'rganish va qo'llash imkonini beradi. Boshlang'ich ta'lim tabiiy fanlar darslarida og'zaki va ko'rgazmali metodlar o'quvchilarning bilimlarni ongli ravishda o'zlashtirishida, kuzatish, tahlil qilish va xulosa chiqarish ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Tolipov O'., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. – Toshkent: Fan, 2006.
2. Ochilov M. Yangi pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: O'qituvchi, 2000.
3. Ishmuhamedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Iste'dod, 2008.
4. G'ofurov A., Fayzullayev S., Yuldashev J. Tabiiy fanlarni o'qitish metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
5. Xasanboyev J., To'raqulov X., Haydarov M., Xasanboyeva O. Pedagogika. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2011.
6. Jumayev M., Tadjiyeva Z. Boshlang'ich ta'lim metodikasi. – Toshkent: Ilm Ziyoyi, 2017.